

- SHORE, SUSANNA 1986: Onko suomessa passiivia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- SCHOT-SAIKKU, PÄIVI 1993: What makes Finnish different? Remarks on a sentence type theory of Finnish. – Anders Holmberg & Urpo Nikanne (toim.), Case and other functional categories in Finnish syntax s. 207–224. Mouton de Gruyter, Berlin.
- 1994: Taivutuksen mallintamisesta ulkomaalaisopetuksessa. – Virittäjä 98 s. 248–257.
- VÄHÄMÄKI, BÖRJE 1987: On defining basic sentences in Finnish. – Fennistica 9 s. 174–188. Åbo Akademi, Turku.
- 1994: Mastering Finnish. Hippocrene Master Series, New York.

NORMI, REKISTERI JA S2-OPETUS

Olkoonpa kielenopetus minkäläistä hyvänsä, sitä ohjaavat aina kohdekieliset normit. Perinteinen suomen opetus toisena kielenä¹ on käyttänyt lähes yksinomaan vain muutaman suomen kielen rekisterin normeja, so. kirjakielen ja huolitellun yleispuhekielen. Se on oikeastaan luonnollista, koska S2-opetus on seurailututkimuksen jalanjalkia, ja tutkimuksessakin kielen kirjoitetut variantit olivat kauan etusijalla puhuttuihin nähden (vrt. Kress ja Hodge 1979: 10; Tiittula 1992: 51). Lingvistinen tutkimus on jo vähitellen siirtänyt painopisteensä puhuttuun kieleen. Opetus on kuitenkin vielä aika voimakkaasti kirjakielen normiston pauloissa (ks. esim. Silfverberg 1993: 251–252; Lepäsmä 1993), vaikka keskustelua eri rekisterien merkityksestä onkin käyty (ks. esim. Storhammar 1994, Lauranto ym. 1993, Nuolijärvi 1994).

Mm. Silfverbergin (1993) näkemyksen mukaan hyvän kielitaidon perusta on kirjakielen hallinta. Vasta sitten, kun kirjakielen rakenteet hallitaan, voidaan alkaa opetella

puhekieltä. Mihin tämä käsitys mahtaa perustua? Mikä estää arki- ja kirjakielisten ilmausten ja rekistereiden rinnakkaisen esittelyn jo heti alusta alkaen?

Näkemyks, joka on ollut vallalla S2-opetuksessa, heijastelee sitä puristista opetustetta, joka on hallinnut myös äidinkielen opetusta: kirjakieli on hyvää kieltä, arkipuhe huonoa. Toinen tämän näkemyksen haittapuoli on se, että kieli lukuisine erilaisine rekistereineen kategorisoituu liiaksi: ei ole olemassa vain kahta toisistaan erillistä rekisteriä, puhekielistä ja kirjakielistä. On pikemminkin kysymys jatkumosta, jonka toista ääripäätä edustaa kirjakieli normeineen ja toista arkinen puhekieli omine normeineen. Tämän kielellisen variaation esille tuominen on yksi opetuksen tehtävistä: alusta asti oppijan on ymmärrettävä useita kielellisiä rekistereitä tullakseen toimeen jokapäiväisissä viestintätilanteissa.

Kirjoitettua kieltä opitaan pitkälti tiedostettujen normien avulla, ja varmasti sen vuoksi kirjoitettua kieltä on pidetty parem-

¹ Perinteisellä opetuksella viitataan lähinnä niihin oppikirjoihin, jotka suomi toisena kielenä -alalla ovat tähän mennessä ilmestyneet.

pana ja puhtaampana kuin puhuttuja variantteja (Linell 1982: 10). Tiittula (1992: 51) toteaakin, että kirjoitetulla kielellä on ollut suuri vaikutus siihen, mitä ylipäättään ajattelemme kielestä: monesti sanaa *kieli* käytetään kirjakielen synonyymina (vrt. myös Leino 1989: 570–571). Kirjakielen paremmuus on juurtunut melko syvälle suomalaisen kulttuuriin; lukuisat ovat ne tapaukset, joissa äidinkielen suomen puhuja on korjannut oppilaitteni arkipuhekielistä ilmausta todeten, ettei »noin voi sanoa». Storhammarin (1994: 105) mukaan tällaiset korjaukset »heijastelevat naiivien kielenpuhujien käsitystä »hyvästä kielestä». Kuitenkin näitä »naiiveja kielenpuhujia», jotka eivät ymmärrä ilmauksen »noin ei voi sanoa» ja »noin ei ole tapana kirjoittaa» eroa, on huomattavan paljon, varmasti myös opettajien keskuudessa. Arkipuhekielen rekisteri(e)n hyväksyttävyyden ei ole siis vain suomi toisena kielenä -opetuksen ongelma, vaan se juontaa juurensa paljon syvemmältä, äidinkielen opetuksesta ja laajemmasta kielikasvatuksesta.

Normatiivisuuden heikossa S2-opetuksessa on unohdettu, että myös puhekieltä — tai mieluummin puhekieliä — säätelevät normit; ne eivät vain ole samat kuin kirjakielen (vrt. Tiittula 1992: 51–52). Sitä paitsi puhekielimuotojen normit eivät välttämättä suinkaan ole sen »höllempiä» kuin kirjakielen (vrt. kuitenkin mts. 52); ne ovat kylläkin eittämättä erilaiset ja liittyvät pikemminkin kielikäyttämisen- ja keskusteluaspekteihin. Puhekielimuotojen normeja on ehkä vaikea eksplisiittisesti määritellä, mutta jokainen suomea äidinkielenään puhuva pystyy havaitsemaan näiden normien rikkomisen: Palatessani eräänä aamuna töistä kotiin kuulin raitiovaunussa äidinkielen ja ei-äidinkielen suomen puhujan välisen keskustelun. Hetken aikaa mietin,

mikä keskustelussa oli vialla, ennen kuin tajusin, mistä oli kysymys. Ei-äidinkielen puhe ei noudattanut sitä normistoa, jonka minä yhdistin arkipäiväiseen keskusteluun; se oli yksinkertaisesti liian huoliteltua. Tästä näkökulmasta kuulostaa hiukan oudolta Lepämaan väite, että kirjakieli on puhuttua kieltä neutraalimpaa. Kielen neutraalius ei ole mikään absoluuttinen käsite, vaan se määrittyy siitä kontekstista, jossa kieltä käytetään. Sen, että suomen puhuttuja variantteja ei opeteta alusta alkaen kirjoitetun kielen ohessa², voi tulkita osoittavan jopa jonkinasteista etnistä syrjintää: oppijoilta evätään heti alusta pitäen mahdollisuus ainakin yrittää integroitua kielellisesti — ja niin ollen myös kulttuurisesti — suomalaiseen yhteiskuntaan. Raa’asti tulkiten heihin halutaan lyödä ikuinen erilaisuuden leima, jotta heidät olisi helpompi tunnistaa.

Keskustelin jokin aika sitten eräässä opetusryhmässäni oppilaitteni kanssa heidän suomen opiskeluun ja oppimiseen liittyvistä tavoitteistaan. Eräs venäläinen paluumuuttaja sanoi minulle: »Mä haluan osata suomea että mä en ole aina täällä vain ulkomaalainen.» Hän osui asian ytimeen: kielenoppijoiden tavoitteet eivät liity vain kieleen itseensä vaan tietoiseen haluun integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Puhuttaasti kielellisten tavoitteiden ohessa S2-opetuksella tulee olla tavoitteenaan antaa oppijoille sellaiset eväät, jotka tekevät integroitumisen niin helpoksi ja vaivattomaksi kuin suinkin. Oppijakin on ajateltava yksilö; annetakoon hänen tehdä omat valintansa myös sen kielen tai kielimuodon suhteen, jota hän kussakin viestintätilanteessa haluaa käyttää. Tämä ei tietenkään onnistu ilman eri kielimuotojen tasapuolista opetusta. S2-opetuksessa olisi vihdoin ymmärrettävä, että kun opettaja valitsee oppilaansa puolesta kirjakielen rekisterin

² Yrityksiä tähän suuntaan on kuitenkin ollut. Ks. esim. Aalto 1990, Lauranto ym. 1994, Lauranto 1995.

ja vaatii tältä yksinomaan sen hallintaa, hän opettaa oppilaansa puhumaan sellaisella tavalla, joka on vieras tavalliselle viestintätilanteelle: toisin sanoen opettaja tieteen tahdon merkitsee oppilaansa — kukaties hyvinkin vaikeasti kuluvalle — erilaisuuden polttomerkillä. ■

YRJÖ LAURANTO
Kuusitie 18 A 20, 00270 Helsinki

LÄHTEET

- AALTO, EIIJA 1990: Kuule hei! Suomen kielen kuunteluharjoituksia vieraskielisille. Jyväskylän yliopiston korkeakoulujen kielikeskus, Jyväskylä.
- KRESS, GUNTHER – HODGE, ROBERT 1979: *Language and ideology*. Routledge, London.
- LAURANTO, YRJÖ 1995: Elämän suolaa. Suomen kielen alkeita 1. Julkaistaan Korkeakoulujen kielikeskuksen julkaisusarjassa. Jyväskylän yliopiston korkeakoulujen kielikeskus, Jyväskylä.
- LAURANTO, YRJÖ – PARVIAINEN, AIRA – RAINÖ, PÄIVI 1993: Morfologiaa vai fraaseja vai molempia? – *Kieliposti* 4.
- 1994: Kiva nähdä! Puhutun kielen harjoituksia. *Finn Lectura*, Helsinki.
- LEINO, PENTTI 1989: Kirjakieli — puutarha vai kansallispuisto? – *Virittäjä* 93 s. 554–571.
- LEPÄSMAA, ANNA-LIISA 1993: Vierassuomen opettamisesta. – *Kieliposti* 3.
- LINELL, PER 1982: The written language bias in linguistics. *SIC 2*. Department of Communication Studies, University of Linköping, Linköping.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1994: Puhuttuun kieleen ja sosiolingvistiseen kriittisyyteen oppiminen. – Leena Laurinen & Minna-Riitta Luukka (toim.), *Puhekulttuurit ja kielten oppiminen*. *AFinLA:n julkaisu* ja 52. *AFinLA*, Turku.
- SILFVERBERG, LEENA 1993: Mitä on suomi vieraana kielenä? – *Virittäjä* 97 s. 245–252.
- STORHAMMAR, MARJA-TERTTU 1994: Puhekielen asema ulkomaalaisopetuksessa. – *Virittäjä* 98 s. 97–109.
- TIITTULA, LIISA 1992: Puhuva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä. *Finn Lectura*, Helsinki.